

Hospodaření ekologických podniků podle dat FADN

Ing. Zuzana Fuksová, Ph.D., Ing. Lenka Tumová

Kontaktní pracoviště FADN ČR, Ústav zemědělské ekonomiky a informací

Pravidelné šetření FADN CZ, které je jednou z činností ÚZEI (příspěvkové organizace MZe), sbírá každoročně informace o ekonomice zemědělských podniků ze všech krajů České republiky, různých výrobních zaměření, ekonomických velikostí i způsobů hospodaření. Od účetního roku 2011 jsou podniky hospodařící v ekologickém režimu vyhodnocovány jak v rámci celkového výběrového souboru zemědělských podniků, tak samostatně jakožto významná skupina se specifickým způsobem hospodaření.

V České republice získaly první tři podniky certifikát ekologického zemědělství (EZ) v roce 1990. Od té doby došlo k významnému rozvoji. Podle Registru ekologických podnikatelů bylo k 31.12.2021 registrováno 6 012 ekologických subjektů, z toho 4 793 ekologických zemědělců, kteří hospodařili na více než 558 tis. ha půdy (registrované v ekologickém zemědělství i v přechodném období). Principy ekologického zemědělství, ale i dalších environmentálně šetrných způsobů hospodaření, jsou v současné době velmi žádané. Staly se důležitou součástí aktuálních strategií Evropské unie, které byly přijaty v rámci iniciativy Zelená dohoda pro Evropu. Jedním z jejích velmi skloňovaných cílů je dosažení 25% podílu zemědělské půdy (z. p.) v ekologickém režimu do roku 2030.

Výsledky hospodaření ekologických podniků v souboru FADN CZ jsou přepočtené pomocí metody vážení dat a reprezentují ekologické podniky v ČR. Podle platné metodiky soubor neobsahuje podniky malé ekonomické velikosti (od roku 2020 došlo k posunutí hraniční hodnoty standardní produkce podniku z 8 000 EUR na 15 000 EUR). Dvě třetiny podniků představují farmy specializované na odchov a výkrm skotu. Výměra krmných plodin (včetně trvalých travních porostů) ve sledovaném období kolísala mezi 84 až 91 % z celkové obhospodařované půdy podniku. Počet dobytčích jednotek na 100 ha z. p. se pak pohyboval v rozmezí 36,73 – 45,27 DJ/100 ha. Podíl připachtované půdy kolísal okolo 67 % z celkové z. p. v podniku.

Produkce ekologických podniků

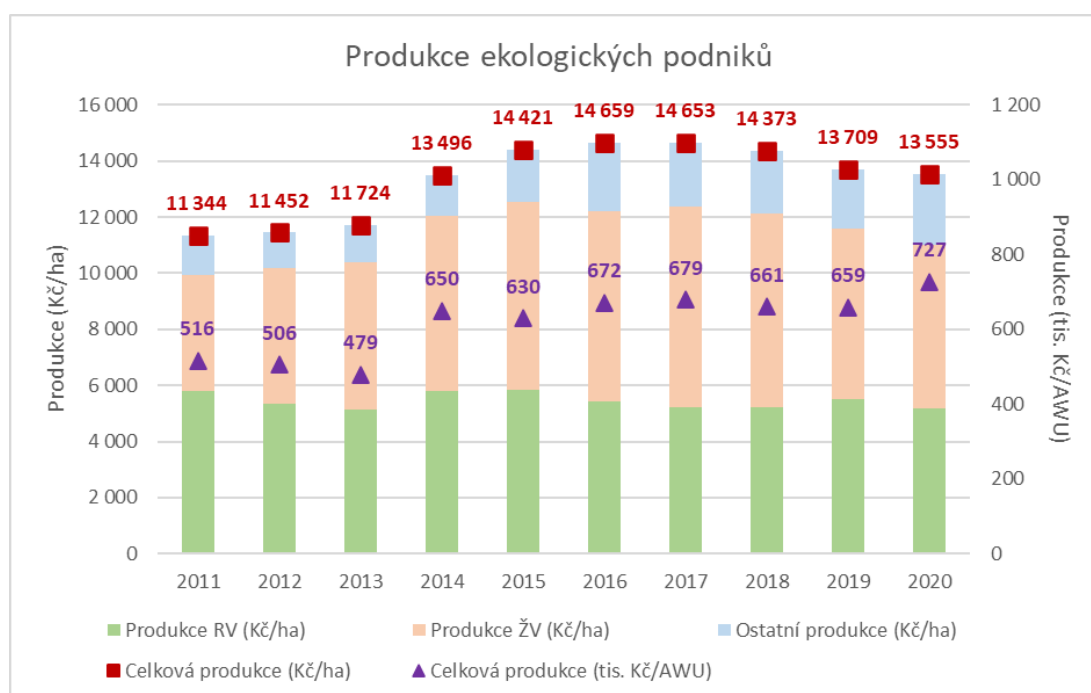
V letech 2011–2020 vzrostla celková produkce podniků přepočtená na jednotku plochy (hektar obhospodařované z. p.) o 19,5 %. Produkce rostlinné výroby (RV) tvořila v roce 2011 celkem 51,2 % z celkové produkce, produkce živočišné výroby (ŽV) pak 36,6 % a ostatní produkce doplňovala 12,3 %. Toto rozložení se v průběhu let měnilo. V roce 2020 pak produkce RV tvořila 38,1 % z celkové produkce, produkce ŽV 43,2 % a význam ostatní produkce stoupl na 18,8 %, což je nejvyšší podíl za celé období.

Hodnota produkce RV se dlouhodobě drží v rozmezí 5 000 – 6 000 Kč/ha. Nejvyšších hodnot dosahovala v letech 2011, 2014 a 2015. Rok 2011 byl ovlivněn vysokou cenou řepky, která v pozdějších letech poklesla a je v režimu EZ pěstována v menší míře. Roky 2014 a 2015 jsou pak charakteristické vysokými cenami pšenice a ječmene, které napomohly ke zvýšení hodnot produkce RV. V průběhu celého hodnoceného období také stoupala produkce krmných plodin (mezi roky 2011 a 2020 o 22 %), která u ekologických podniků tvoří průměrně 43 % z produkce RV.

Hodnota produkce ŽV postupně rostla od roku 2011 do roku 2017 (ze 4 149 Kč/ha na 7 155 Kč/ha) díky zvyšujícím se tržním cenám zvířat a mléka. Po roce 2017 nastal pokles cen kravského mléka. Podíl produkce kravského mléka a mléčných výrobků se u ekologických podniků dlouhodobě

pohybuje okolo 20 % z produkce ŽV. Dominantní složkou zůstává produkce hovězího a telecího masa, zejména prodej živých zvířat, který představuje kolem 60 % produkce ŽV. Tržní ceny skotu dosahovaly nejvyšších hodnot v letech 2017 a 2018.

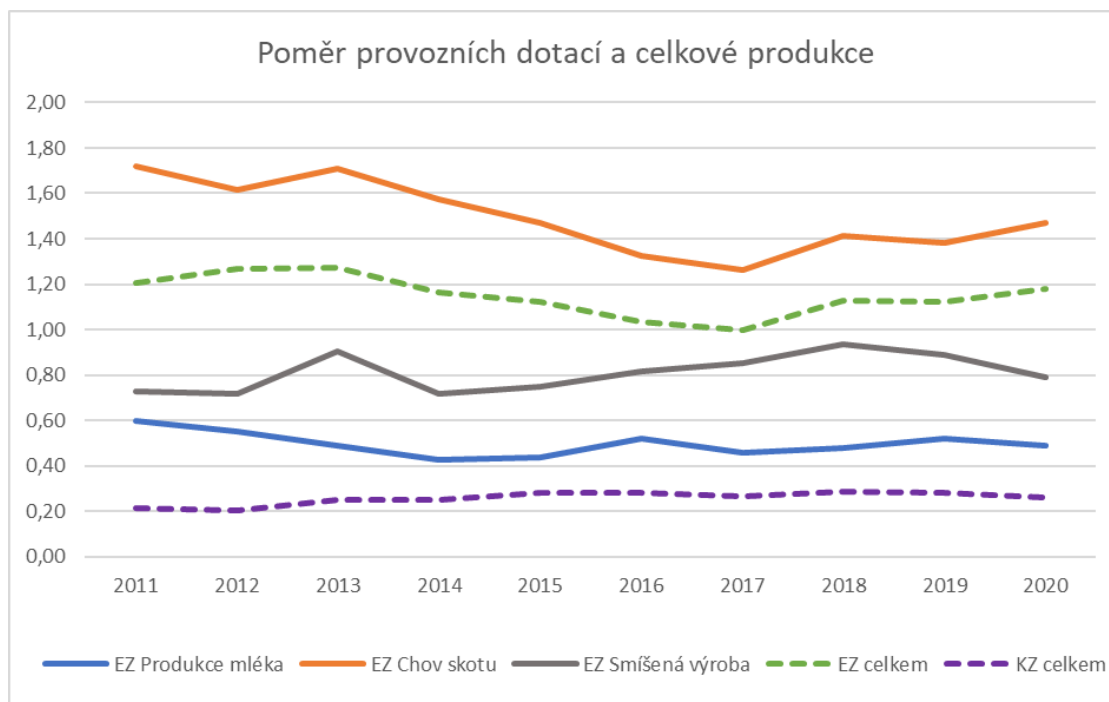
Podobně jako u produkce živočišné výroby se až do roku 2017 zvyšovala také hodnota ostatní produkce. Ačkoliv v posledních třech letech sledovaného období klesá její hodnota vyjádřená na hektar z. p., stoupá její podíl na celkové produkci podniků. Struktura ostatní produkce je u podniků ekologického zemědělství proměnlivá, vysoce závislá na aktuálním průběhu vegetace v jednotlivých letech (především v oblasti zpracování RV). Dlouhodobě je z jedné třetiny tvořena poskytováním služeb třetím osobám.

Dotace a podpory ekologických podniků

Podstatnou součástí hospodaření podniků jsou, zvláště v ekologickém zemědělství, provozní dotace a podpory. Dlouhodobě jsou z jedné třetiny tvořeny dotacemi na plochu (SAPS, Greening, Mladý zemědělec) a z jedné třetiny environmentálními dotacemi. Necelých 20 % pak představují dotace na hospodaření v oblastech s přírodními omezeními (ANC, dříve LFA). Poměr provozních dotací a podpor vůči celkové produkci v čase velmi kolísá. Význam dotací je patrný zejména u podniků orientovaných na chov skotu, kde hodnota provozních dotací a podpor vyjádřená na jednotku plochy převyšuje průměrně o 49 % hodnotu produkce. V podnicích smíšené výroby se hodnota dotací pohybuje na úrovni 80 % produkce. Pouze podniky ekologické produkce mléka dosahují produkce, jejíž hodnota dvojnásobně převyšuje úroveň dotací a podpor.

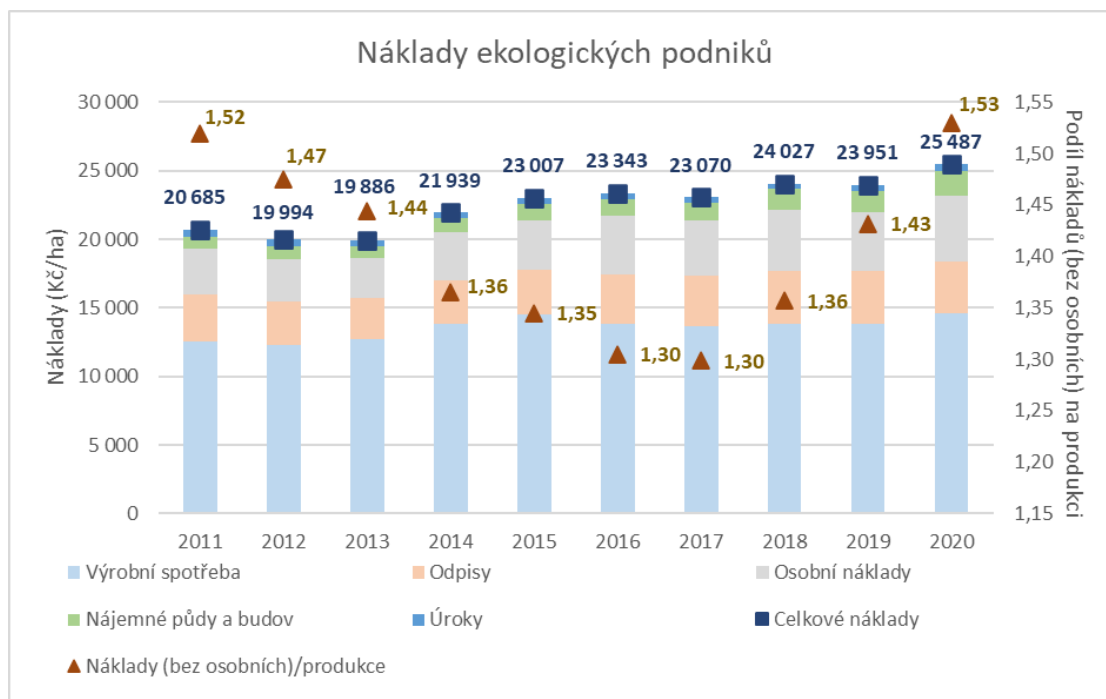
U podniků ekologického zemědělství převyšuje hodnota provozních dotací a podpor přepočtená na hektar z. p. hodnotu celkové produkce o 15 %. Pro porovnání, u podniků konvenčního zemědělství (KZ) se hodnota dotací pohybuje na úrovni 26 % hodnoty celkové produkce.

Náklady ekologických podniků

Celkové náklady ekologických podniků vztahované na jednotku plochy v posledních deseti letech vzrostly o pětinu. Zatímco v letech 2011–2013 dosahovaly výše kolem 20 tis. Kč/ha, v letech 2015–2017 přesahovaly 23 tis. Kč/ha a nejvyšší hodnotu přes 25 tis. Kč/ha vykazují v roce 2020. Nejdůležitější položkou nákladů je tradičně výrobní spotřeba, která se skládá z přímých a z ostatních věcných nákladů. Výrobní spotřeba se na celkových nákladech ve sledovaných letech podílí 57–64 %. V posledních sedmi letech se její hodnota pohybuje kolem 14 tis. Kč/ha. Nejvýznamnější položkou přímých nákladů jsou dlouhodobě náklady na krmiva a další náklady spojené s chovem zvířat a zpracováním produktů ŽV. Nejvýznamnějšími složkami ostatních věcných nákladů pak jsou náklady budov a strojů a náklady na energie. Výše odpisů je velmi vyrovnaná s nejnižší hodnotou v roce 2013 (2 940 Kč/ha) a nejvyšší v roce 2019 (3 828 Kč/ha). Výrazně však rostou osobní náklady s nejnižší hodnotou v roce 2013 (2 961 Kč/ha) a nejvyšší v roce 2020 (4 753 Kč/ha). Nájemné půdy a budov vzrostlo za sledované období více než dvojnásobně. Výše pachtovného placeného za 1 ha připachtované půdy dosáhla v roce 2012 hodnoty 1 170 Kč/ha a v roce 2020 pak 2 330 Kč/ha, tj. za uvedené devítileté období se zdvojnásobila, přičemž se jedná převážně o pachtovné za trvalé travní porosty.

Ekologické podniky ve sledovaném období vykazují hodnoty nákladů (bez započtení osobních nákladů) na produkci vyšší než 1, tj. náklady převyšují produkci. Hodnota koeficientu klesala od roku 2011 (1,52) souvisle až do roku 2016, kdy dosáhla hodnoty 1,30 a setrvala na ní i v roce 2017, avšak v posledních třech letech roste až na hodnotu 1,53 v roce 2020. Na toto zhoršení má vliv jak pokles produkce, tak nárůst nákladů, a to zejména nájemného půdy.

Při ekologickém způsobu hospodaření nejsou využívány podpůrné chemické prostředky ochrany rostlin a hnojení je založeno převážně na využívání statkových a organických hnojiv, což limituje výnosy plodin. Hodnota celkové produkce ekologických podniků na hektar zemědělské půdy odpovídá zhruba 30 % celkové produkce konvenčních podniků. Ekologické zemědělství však plní i mnoho mimoprodukčních funkcí a je nepochybně jedním ze způsobů, jak přispět k udržitelnosti a ochraně krajiny a podpoře venkova.